

Vanessa AGNEW, Sabine STACH, Juliane TOMANN (edd.), *Reenactment Case Studies. Global Perspectives on Experiential History*,

London–New York 2023, Routledge, 367 s.,
ISBN 978-1-138-33396-3

Reenactment studies představují v českém prostředí pole stále téměř neorané, zřetelné „emerging field“.¹ V zahraničí, zejména v anglosaském světě, se však jedná o již velmi dobře ustavenou disciplínu zabývající se fenoménem performativního zpřítomňování minulých dějů. Tento fenomén představuje „globální jev“, který, přestože „prodchnut národními dějinami a národním imagináriem již od svého soudobého znovuzrození na počátku sedmdesátých let minulého století vykazuje mnoho zřetelných transnacionálních rysů (s. 1). V českém prostředí je nejběžnější formou historického reenactmentu tzv. militární neboli vojenský reenactment a jeho největší podniky, jako například každoroční reenactmenty bitvy u Slavkova či bitvy na Bílé hoře, pořádané přímo v místech historických bojišť, jsou obecně známé a ve veřejném prostoru viditelné. Reenactoři usilují o pomyslné „nahlédnutí“ do minulých životů nejrůznějších historických aktérů, vybraných většinou na základě složité a často konfliktní identitární politiky.

Reenactment neznamená jen fyzické performance „na zelené louce“ a recenzovaná antologie případových studií rozšiřuje tento pojem do obecnějšího konceptu uchopení simulace minulých dějů, včetně (počítačových) her nebo filmu. *Reenactment Case Studies. Global Perspectives on*

¹ Dosud bylo v českém prostředí na téma historického reenactmentu publikováno pouze několik málo recenzovaných studií. První vysokoškolské kvalifikační práce na dané téma začaly být obhajovány kolem roku 2010, ovšem historicky první recenzovaný odborný text, explicitně se zabývající tematikou, vyšel až v roce 2019, viz LENKA HADAROVÁ, *Za oponou autenticity minulosti: Vytváranie dobových historických ukážok druhej svetovej vojny*, Cargo 16, 2019, č. 1–2, s. 75–95. Další studie byly poté publikovány až v rámci probíhajícího (2022–2024) výzkumného projektu „Soudobý vojenský reenactment v českých zemích: jeho dějiny a kultura v interdisciplinární perspektivě“ (GA ČR 22-07058S). Pisatel recenze je hlavním řešitelem tohoto projektu.

Experiential Histor je publikace od počátku zamýšlená jako doprovodná „čítanka“ k již dříve vydanému přehledu klíčových konceptů a pojmů v oblasti *reenactment studies*, který byl pod názvem *The Routledge Handbook of Reenactment Studies: Key Terms in the Field* publikován v roce 2020.² Primární motivace editorů druhého svazku je zřetelná: globální dimenzi historického reenactmentu uchopili do značné míry tak, že reflektují v mnoha ohledech stále rostoucí snahu dát prostor „dříve marginalizovaným hlasům“ a učinit reenactment inkluzivnější a participativnější (s. 2). V tomto smyslu jejich úsilí odpovídá obecnějším tendencím v public history nebo orální historii, které se také často zabývají historickými narativy majícími subverzivní potenciál vůči dominantním či hegemonickým verzím minulosti. Zejména z toho důvodu je velmi hodnotný text Juliane Tomann z recenzované publikace, kriticky se zabírající reenactmenty polních střetů z americké revoluční války, kde teprve v nedávné době začaly být do standardních scénářů začleňovány ženy jako historicky prakticky neustálé spoluaktérky militární praxe. Performance genderu se tak v tomto typu militárního reenactmentu, typickém svou silnou nadreprezentací mužů a „androcentričností“, postupně a významně proměňují.³

Jednou z otázek, které antologie vyvolává, je šíře interdisciplinárního záběru. „Klasické“ texty *reenactment studies* se téměř výlučně zaměřují na reenactment coby snahu performativně, tělesně a afektivně zpřítomnit minulé děje. Fyzické zapojení reálných reenactorů, kteří sami skrze vlastní těla provádějí reenactment, bylo zejména po tzv. afektivním obratu (obratu k emocím) pokládáno za klíčové. V tomto smyslu se v recenzované antologii dostáváme do skutečně již velmi volného interdisciplinárního prostoru, například když se začteme do příspěvku „Performing Violence: Trauma and Reenactment in Documentary Film“, jehož autory jsou Charley Boerman a Boris Noordenbos (s. 308–322). Stať se zabývá uchopením specifické audiovizuální, v tomto případě filmové, tvorby jako formy reenactmentu. Autoři jako jeden z hlavních příkladů používají v českém prostředí velmi dobře známé dílo: animovaný *Valčík s Baštrém*

² *The Routledge Handbook of Reenactment Studies. Key Terms in the Field*, (edd.) VANESSA AGNEW, JONATHAN LAMB, JULIANE TOMANN, London–New York 2020.

³ JULIANE TOMANN, „You can't just put men in the field and be accurate“: *Women in American Revolutionary War Reenactment*, in: *Reenactment Case Studies. Global Perspectives on Experiential History*, (edd.) Vanessa Agnew, Sabine Stach, Juliane Tomann, London–New York 2023, s. 217.

(režie Ari Folman, 2009), jehož ústředním motivem je posttraumatická stresová porucha a silně protiválečná reflexe izraelských veteránů první libanonské války (1982), zejména v souvislosti s masakrem v palestinských uprchlických táborech Sabra a Šatila. Ještě relevantnější je však pronikavá analýza syrového a místy značně děsivého dokumentu *Act of Killing* (režie Joshua Oppenheimer, 2012), postaveného na výpovědích bývalých členů indonéských komand smrti z období po vojenském převratu z roku 1965, snažících se legitimizovat a glorifikovat vlastní zločinné jednání pomocí natočení vlastního oslavného dokudramatu, k čemuž jim účelově poskytl finance a technické prostředky Oppenheimer.

Začlenění takových textů je ovšem naprosto legitimní v tom případě, pokud přijmeme perspektivu editorů a nesoustředíme se na formu reenactmentu, ale spíše na jeho smysl: na identitární (historicko-subjektivní) zkušenost, v níž se velmi často problematicky mísí intelektuální a politická rovina, včetně případného historického revizionismu. To ve své studii „In Honor of the Forefathers“ na příkladu krajněpravicových tendencí, viditelných u německých reenactorů germánských raně středověkých kmenů ze skupiny Ulfhednar, třeba analyzují Karin Reichenbach a Ralf Hoppadietz.⁴ Ve smyslu produkce historického významu, jak upozorňoval již Scott Magelssen, lze s těžší hovořit o nestrannosti reenactorů, což je i pozice obou německých autorů.⁵ Téměř všichni reenactoři se snaží přinést vlastní interpretaci dějin. Lze jen litovat skutečnosti, že text, jaký na základě svého terénního výzkumu vytvořili Reichenbach a Hoppadietz, je v antologii spíše solitérní. Teoreticko-metodologicky se mu přibližuje pouze kapitola zabývající se staršími jugoslávskými oficiálními reenactmenty známých partyzánských pochodů a přechodů hor z druhé světové války, jejímž autorem je Nikola Baković.⁶

Aktivitou, kterou z metodologického hlediska považují za hraniční a s historickým reenactmentem spíše jen volně související, je praxe tzv. *restaging lives*. Ta je v antologii přítomná prostřednictvím textu Billa Nivena, jenž se zabývá například tím, jak historičtí aktéři, kteří se coby židovské děti ze střední Evropy před druhou světovou válkou zachránili

⁴ RALF HOPPADIETZ, KARIN REICHENBACH, *In Honor of the Forefathers: Archaeological Reenactment between History Appropriation and Ideological Mission. The Case of Ulfhednar*, in: *Reenactment Case Studies*, s. 77–104.

⁵ SCOTT MAGELSEN, *Production of historical meaning*, in: *The Routledge Handbook of Reenactment Studies*, s. 191–194.

⁶ NIKOLA BAKOVIĆ, *Retracing the Revolution: Partisan Reenactments in Socialist Yugoslavia*, in: *Reenactment Case Studies*, s. 105–124.

prostřednictvím jednoho z mnoha humanitárních *Kindertransportů*, dnes skupinově po mnoha desítkách let podnikají tutéž cestu.⁷ Problematičnost zařazování takových událostí do kategorie historického reenactmentu spartují především kvůli tomu, že historické subjektivity novodobých cestujících jsou zcela jiné, jejich těla jsou jiná a koneckonců, přestože z pražského hlavního nádraží cestovali na tvrdých dřevěných lavicích třetí třídy historického vlaku taženého supící parní lokomotivou, afektivní kontext cesty byl významně odlišný. Na základě Nivenova textu je v antologii přítomno též související téma „neodbytné paměti“ (*haunting memories*) a subjektivního traumatu, které se autor prostřednictvím afektivních dějin těla snaží umístit do pomyslného souhvězdí *reenactment studies*. Editoři zvolili metodologicky neobyčejně inkluzivní přístup a do antologie zařazené texty pokrývají v podstatě všechny v současnosti relevantní subkoncepty *reenactment studies*.

Antologie představuje teoreticko-metodologicky velmi dobře ukotvený a zároveň doširoka rozkročený soubor textů. Je zřetelné, že původní důraz na reenactment jako na tělesněafektivní interpretaci minulosti je v ní posunut do širší roviny směrem ke zkušenostnímu učení se o minulosti. V tomto smyslu v antologii přímé lidské aktérství, strukturované na základě některého z konceptů historické autenticity, již nehraje primární roli a editoři chápou jako primární smysl reenactmentu určité přemostění průrvy mezi minulostí a současností v aktérské subjektivní rovině. Bill Niven si však ve svém textu, přítomném nejen v antologii, ale publikovaném i jinde v přepracované verzi, explicitně položil otázku, zdali se přílišná šíře záběru již nerovná epistemologické mezeře v takto uchopených *reenactment studies*, v jejichž pojetí není zcela jasné, jaké všechny typy reprezentací „mohou být klasifikovány jako reenactment“.⁸ Jaké typy mimetického vztahování se k minulosti lze takto chápat?

Pro hodnocení a přijetí antologie je evidentně rozhodující čtenářská perspektiva. Pro toho, kdo otevře tento pozoruhodný svazek již alespoň částečně vyzbrojen konceptuálními znalostmi z pole *reenactment studies*

⁷ K tomu BILL NIVEN, *On Motives for Reenactment. The Example of Kindertransport*, in: *Reenactment Case Studies*, s. 272–284. Jednalo se například o akci Prague–London Winton Train Ride z roku 2009. Niven uvádí, že se cesty zúčastnilo 170 osob, z čehož 22 představovali přeživší. B. NIVEN, *On Motives for Reenactment*, s. 275.

⁸ BILL NIVEN, *On Motives for Reenactment. The Kindertransport*, in: *Historical Reenactment. New Ways of Experiencing History*, (edd.) Mario Carretero, Brady Wagoner, Everardo Perez-Manjarrez, New York–Oxford 2022, s. 19–31.

nebo kdo je výzkumně aktivní na tomto poli, se může jednat o mimořádně inspirující čtení, schopné přinést množství nových, nejen výzkumných podnětů skrze to, jak tvořivě se pohybuje na hranicích nejrůznějších humanitních a společenskovědních disciplín. Pokud by se však jiný čtenář chtěl spíše jen poprvé zorientovat v tomto – zvláště v českém prostředí – stále poněkud exotickém tématu historického reenactmentu, naléhavě doporučuji, aby se předtím seznámil se zmíněnou, stejnými editory produkovanou, příručkou *The Routledge Handbook of Reenactment Studies*. Antologie se obecně vyznačuje značnou teoretickou sofistikovaností a konceptuální komplexností. V současné době ji promyšleností a jasně problémově analytickou orientací může částečně konkurovat pouze identicky zaměřená antologie editorů Carretera, Wagonera a Perez-Manjarreze.⁹ Každopádně *Reenactment Case Studies* představuje mimořádně cenný text, který by z mého pohledu neměl chybět v knihovně jakéhokoli seriózního zájemce o moderní a soudobé kulturní dějiny, public history či paměťová studia.

Petr WOHLMUTH

Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií

DOI: 10.14712/24645370.4583

⁹ *Historical Reenactment. New Ways of Experiencing History*, (edd.) MARIO CARRETERO, BRADY WAGONER, EVERARDO PEREZ-MANJARREZ, New York–Oxford 2022.